OBSAH

Předmluva 5
I. ÚVOD 9
1. Vymezení thematu a hlavních pojmů práce, jejího plánu a postupu 9
A. Synonyma a jiné paralelní jazykové prostředky 9
B. Synonyma z hlediska různých jazykových plánů 10
C. Synonyma gramatická, zvláště syntaktická 11
D. Výklad, opis, přirovnání, synonymní spojení slov a sousloví 13
E. a) Pojetí synonym 15
b) Plán práce a její metoda 17
F. Další hlavní pojmy a termíny 19
2. Literatura předmětu 21
A. Stylistika 22
a) České práce 22
b) Sovětské práce 23
c) Hlavní práce západní 24
B. Synonymické slovníky 26
a) Slovníky neslovanské 26
b) Slovníky slovanské (ruské, ukrajinské, polské, bulharské, české a slovenské) 28
C. Synonyma z hlediska teoretické lingvistiky 31
a) Sémasiologie 32
b) Řešení obecné lingvistiky: Dva předchůdci dnešního pojetí: H. G. Gabelentz a H. Paul. Strukturalismus. — Pražská škola. — H. J. Pos. — S. Ullmann. Škola Gilliéronova. V. Brøndal a škola Hjelmslevova . . 34
c) Lexikologie: Obecná lexikologie. Onomasiologie. Formální lexikologie 39
d) Kvantitativní metody psychologicko-lingvistické 41
e) Zhodnocení dnešního stavu studia synonym 42

II. ROZBOR SYNONYM Z HLEDISKA STYLISTIKY 45
1. Předpoklady práce 45
A. Materiálové předpoklady 45
B. Metoda práce 47
2. Lexikální rozbor čtyř typických ukázek 48
A. Vašek Káňa, Byl jsem při tom 48
B. Marie Pujmanová, Předtucha 50
C. Petr Bezruč, Žermanice 52
D. Josef Fiala, Základy účetní evidence 53
E. Shrnutí výsledků tohoto rozboru 56

3. Závěry z dílčího soustavného výzkumu synonym v Předtuše M. Pujmanové . 58
4. Synonyma v rámci téhož kontextu: synonymická amplifikace 61
A. Krásná literatura 62
a) Próza: (I) M. Pujmanová, Předtucha 62
(II) K. Čapek, Pohádky 65
b) Básně: (III) J. Wolker, Básně a Mladistvé práce veršem. 72
(IV) P. Bezruč, Slezské písně 75
c) Drama: (V) M. Jariš, Přísaha. 75
(VI) V + W, Hry Osvobozeného divadla 76
d) Hovorová próza a reportáž: 77
(VII) K. Poláček, Michelup a motocykl. 77
(VIII) V. Káňa, Byl jsem při tom 78
B. Uměleckoodborný styl esejů 78
(IX) F. X. Šalda, Boje o zítřek 78
C. Odborný styl 91
(X) J. Fiala, Základy účetní evidence 91
5. Synonyma v rámci kontextu téhož jazykového projevu vůbec 91
6. Lexikální prostředky mající synonyma v jazykovém systému, nikoli v rámci téhož projevu. Synonyma individuální, exklusivní, okrajová 95
7. Vytváření synonym a synonymických řad (Od stylistiky k lexikologii.) . . . 101
A. Synonymické řady konstituující se v jistém projevu, u jistého autora. . . 101
B. Synonymické řady konstituující se v řadě projevů 104
C. Závěry na základě tohoto materiálu 107
D. Shody a rozdíly mezi členy synonymických řad 109
a) Synonyma po stránce významové. 109
aa) Synonyma bez významových rozdílů 109
ab) Synonyma s významovými rozdíly: ideografická, intensifikační, částečná. 109
b) Pojmenovací jednotky s různými stylovými příznaky 111
ba) Příznaky expresivní. 112
α) Expresivita 112
β) Protiklad expresivní a neexpresivní složky významové. 113
γ) Stylová vrstva, stylistická abstrakce, stylistická norma 114
δ) Pojmenovací jednotky s expresivními příznaky kladnými a zápornými 115
bb) Nadřazené stylové protiklady a rozdíly 116
α) Jazyk mluvený a psaný 117
β) Styl vysoký a nízký. 117
γ) Vztahy stylových vrstev a vrstevních jednotek: stylové rozdíly a protiklady 118
bc) Stylové vrstvy a pojmenovací jednotky s různými stylovými příznaky vrstevními 119
α) Pojmenovací jednotky obecné v širším smyslu 119
β) Pojmenovací jednotky hovorové 120
γ) Pojmenovací jednotky knižní v užším smyslu 121
δ) Pojmenovací jednotky knižní v širším smyslu 121
δa) Poetismy, neologismy 121
δb) Pojmenovací jednotky přenesené 122
δc) Pojmenovací jednotky cizího původu 122
δd) Pojmenovací jednotky řídké 123

ε) Pojmenovací jednotky s příznakem místním 123
ζ) Pojmenovací jednotky slangové a dětské 124
η) Pojmenovací jednotky zastaralé 125
E. Pojmenovací jednotky z hlediska stylového žánru 126
F. Funkční styly (funkce hlavní a vedlejší; činitelé účastnící se jazykové výstavby projevu; otázka stylu umělecké literatury, stylu publicistického a hovorového) 126
G. Schéma stylistického třídění slovní zásoby 132
8. Výběr lexikálních synonym 133
A. Pojem výběru a činitelé omezující výběr 133
B. Hlediska výběru a dílčí procesy provázející výběr 136
a) Výběr pojmenovacích jednotek jako stavebního materiálu věty: Vztah pojmenovací jednotky a věty 136
b) Dílčí procesy provázející výběr synonym 138
ba) Rozlišování synonym a slov souřadných 139
bb) Náhrada a záměna pojmenovacích jednotek 139
bc) Záměna a redukce synonym 141
bd) Významové sbližování slov 142
be) Desynonymisace 144
C. Definice synonym z hlediska stylistiky 145
9. Synonyma jako tvárný prostředek stylu projevu a jejich funkce v něm . . . 145
A. Stylové tvárné prostředky zakládající se na synonymech 145
a) Synonyma amplifikační 145
b) Synonyma ve spojení s jinými lexikálními prostředky: výčty — antonyma 146
B. Typické funkce synonym v projevech 148
a) Výstižnost a rozmanitost výrazu; odlišení, stupňování 148
b) Významová jednota a formální variace; všestranné vystižení myšlenky; funkce komposiční 149
c) Charakteristika prostředí a osob 149
d) Funkce zvuková a zvukově formální 150
C. Rozdíly individuálních stylů: Předtucha M. Pujmanové—Pohádky K. Čapka — Cikáni K. H. Máchy — Boje o zítřek F. X. Šaldy — Vývoj Šaldova stylu 151
10. Synonyma z hlediska historické stylistiky 155
A. Synonyma v kontextu projevů 155
a) Synonyma amplifikační (Tkadleček aj.) 155
b) Synonyma slovotvorná 159
c) Synonyma vysvětlovací a terminologická 160
B. Synonyma v kontextu projevů vůbec 161
C. Synonyma kontextová ve vztahu k synonymům systémovým 162
D. Synonyma z hlediska literárního žánru a jiných kategorií 163
a) Středověká próza kazatelská a rozjímavá 163
b) Vývoj odborného stylu od doby Karlovy 164
c) Humanistický styl 165
E. Synonyma z hlediska překladu 166
11. Závěry a výhledy 168

III. SYNONYMA Z HLEDISKA LEXIKOLOGIE 171
Úvod: Základní pojetí práce 171

1. Sémasiologické předpoklady lexikologického pojetí synonym 173
A. Vnitřní struktura slova 173
a) Charakteristika hlavních názorů 173
b) Lexikální abstrakce: Pojmenovací a lexikální jednotky; jejich složky a vztahy 177
B. Jednotlivé dílčí složky a stránky lexikální jednotky 180
a) Význam lexikální jednotky 180
aa) Význam a jeho složky (významové prvky; významová složka pojmová a expresivní; význam a pojem) 180
ab) Některé případy zvláštní: Abstrakta a konkréta — Vlastní jména 184
b) Slovo a kontext 185
c) Slovo a slovní význam z hlediska gramatiky 189
C. Polysémie a synonymie: vícenásobná synonymie 190
2. Synonyma z hlediska onomasiologie 195
A. Úvod 195
a) Vztah stylistiky, onomasiologie a sémasiologie 195
b) Hlavní literatura předmětu 196
B. Synonymická řada 198
a) Význam a významový vztah synonymický 198
b) Typy synonym 201
c) Definice synonym z hlediska lexikologie 203
d) Zjišťování členů synonymické řady a její rozsah 204
e) Otázka slovních druhů 207
C. Systém v slovní zásobě 210
a) Hlavní názory na systém v slovní zásobě 210
b) Pojetí systému: Synonymické řady 214
c) Antonyma 215
d) Skupiny stupňovité 222
e) Další pojmové vztahy: slova souřadná a rodově nadřazená 223
f) Paralelní významová stavba mnohoznačných slov 227
g) Závěry: pole, systémové vztahy a zákonitosti 237
3. Formální stránka synonym 241
A. Synonyma slovotvorná 241
a) Vymezení otázky 241
b) Typy slovotvorných synonym: (ba) podstatná jména, (bb) přídavná jména, (bc) slovesa, (bd) jiné druhy slov 243
B. Synonymní spojení slov (sousloví) 248
a) Dosavadní pojetí 248
b) Základní typy souslovných synonym 249
ba) Frazeologická spojení 249
bb) Frazeologické celky 250
bc) Frazeologické srůsty 250
c) Formální typy souslovných synonym 250
4. Synonyma z hlediska lexikografie 251
A. Synonyma v jednojazyčném slovníku výkladovém 251
a) Dnešní pojetí lexikografické práce vzhledem k zpracování synonym . . 251
b) Funkce synonym v jednojazyčném slovníku výkladovém 255
B. Synonyma v dvojjazyčném slovníku 257
C. Synonyma a synonymické slovníky 258
a) Dosavadní usilování 258

b) Otázka synonymického slovníku dnes 263
c) Ukázka synonymické řady slova *krása* 264

IV. DODATKOVÁ ČÁST 266
1. Synonyma terminologická 266
A. Hlavní práce o terminologických synonymech 266
B. Vztah terminologických synonym k termínům a běžným lexikálním jednotkám 268
C. Terminologická synonyma z hlediska teorie pojmenování 269
D. Synonyma domácího původu 271
E. Synonyma cizího původu 271
F. Synonyma slovotvorná 272
G. Terminologická sousloví 272
H. Příčiny vzniku terminologických synonym 274
I. Historický pohled na terminologická synonyma 275
J. Normalisace termínů a otázka synonym 277
K. Synonyma terminologická a stylistická 277
2. Synonyma v nářečích vrstvových 278
A. Typy těchto nářečí 279
a) Pracovní, profesionální slang 279
b) Skupinový slang 279
c) Argot 279
B. Obecné znaky těchto nářečí 281
C. Synonyma v slangu a argotu a synonymická derivace 282
3. Synonyma v nářečích místních 283
A. Úvod 283
B. Předpoklady studia nářečních synonym 284
C. Tři typy nářečních synonym 285
(I) Individuální slovní varianty 286
(II) Vlastní synonyma 286
(III) Tautonyma 290
D. Význam studia nářečních synonym pro studium nářeční a spisovné slovní zásoby a pro studium synonym vůbec 293
4. Synonyma v perspektivě vývojové 294
A. Nejstarší fáze vývoje synonym 295
a) Synonyma různých kořenů a slova přejatá 295
b) Pojmová diferenciace; polyonymie 296
c) Tabu 297
d) Slova vzniklá spojováním synonym 297
e) Růst synonym v začátcích doby historické 298
B. Vývoj synonymických řad 298
a) Vývoj synonymických řad slov *práce, množství* aj. 298
b) Základní slovní zásoba 301
c) Vznik synonym (ze synonym, ze slov souřadných, ze slov významově odlišných) 302
d) Diferenciace synonym 304
e) Zánik synonym 304
C. Zhodnocení literatury předmětu 305
D. Příčiny synonym 307
a) Činitelé určující existenci synonym 307

b) Příčiny vzniku a zániku synonym a jazykové postupy sloužící k uspokojení společensky motivovaných pojmenovacích potřeb 308
E. Vztahy významové a formální 311
F. Studium synonym a etymologie 311
G. Srovnávací studium synonym 312

V. ZÁVĚR 316
Tschechische Synonyme vom Standpunkt der Stilistik und Lexikologie (Ein Beitrag zur Erforschung des lexikalischen Systems) (Zusammenfassung) 326
Seznam zkratek časopisů, sborníků a prací 339
Seznam literatury 341
Texty a prameny materiálu (se zkratkami) 355
A. Texty z nové doby 355
B. Texty ze staré a starší doby 356
Rejstřík věcný 357
Rejstřík jmenný 373
Obsah 379